

Млечните кооперации в Германия под влияние на процесите на глобализация

ИГОР ТОНКОШКУРОВ*

Ас. АНТОН МИТОВ**

*Хакасский государственный университет им. Н.Ф. Катанова – Абакан, Русия

**Институт по аграрна икономика – София

*E-mail: sporttiw@mail.ru

**E-mail: anton.mitov@mail.com

Резюме: В тази статия се обсъжда текущото състояние и тенденциите в развитието на млечните кооперативи в Германия. Особено внимание е отделено на оценката на въздействието на глобализацията върху тяхната дейност. Авторите на статията анализират подробно причините за по-нататъшното консолидиране и обединяване на кооперациите в млечния отрасъл в Германия. Излиза на преден план необходимостта кооперациите да адаптират своите структури към пазарните условия и техните особености. Това трябва да води след себе си по-нататъшно подобряване качеството на продукцията, търсене на нови и избор на по-ефективни пазари, на първо място – чуждестранни.

Ключови думи: селскостопанска кооперация, глобализация, млечни кооперации в Германия

Увод

Германия е най-големият производител на мляко в ЕС и сред шестте най-големи производители в света. Млечните кооперации в страната към 2010 г. наброяват 264 (с около 105 000 членове), с годишен оборот от 11,9 милиарда евро [R A I F F E I S E N M A G A Z I N , 2011]. Дейността на 62 кооператива е свързана с преработката на мляко. Делът на тези предприятия (подготовка, доставка, преработка и търговия) заема около две трети от общия обем (27,8 милиона тона) на националния пазар на млечни продукти [K l a u s , 2010]. Във външнотърговския стокооборот на млечната промишленост в Германия (22 млрд. евро) делът на тези кооперации е почти наполовина (10,8 млрд. евро) [B m e l v - s t a t i s t i k]. Въпреки факта, че 60% от добива на мляко в страната принадлежи на кооперативните стопанства,

той достига едва 47% от оборота на млечната промишленост в Германия [L e n d e s , 2010]. Особено силни позиции имат кооперациите в северните провинции на Германия, докато в Баден - Вюртемберг и Бавария преобладават частните предприятия (стопанства).

В сектора на млечното стопанство се наблюдават (някои са в самото си начало и само загатват за своето появяване) структурни изменения. Млечното производство в Германия, както и в много други страни на ЕС, има значителни проблеми: то е подложено на натиск от страна на търсенето на млечни продукти, предпочитанията на потребителите и условията на пазарната реализация, създадени по млечната верига. Свръхпроизводството в млечния сектор на Европейския съюз съставлява 15% от общия обем [N ü s s e l , 2006]. Аграрната реформа, която се осъществява в ЕС от средата на 90-те години на миналия век и особено в началото на новото хилядолетие, води до намаляване на държавната подкрепа. Основните промени, които настъпват, са свързани с откъсване на подкрепата от производството и преминаването към Единно плащане на стопанство, направено на база историческа подкрепа. Тези промени водят до усложняване на ситуацията при производителите на млечни продукти и могат да бъдат компенсирани с повишаване на икономическата ефективност на производството.

Актуално състояние на млечните кооперации в Германия

В табл. 1 са представени данните за производството на млечни продукти в Европейския съюз и Германия.

Въз основа на тези данни може да се очертае структурата на индустрията по видове млечни продукти, произведени в Германия и ЕС. Намаляването на броя на млечните крави в ЕС се дължи на постепенното намаляване на обезщетенията по програми за развитие на селските райони, смятат експерти [N ü s s e l , 2009]. Може да се отбележи, че, въпреки падането на цените, през 2009 г. млечният отрасъл успешно преодолява икономическата и финансова криза. Преодоляването на кризата от 2008-2009 г. се случи и не без намаляването на броя на животните, увеличаването на производителността и намирането на нови пазари, най-вече в трети страни, извън ЕС.

Световният пазар на мляко през 2008 г.

Таблица 1

Table 1

Млечният отрасъл в Германия и Европейския съюз 2008-2009 г. [S c h m i d t, 2009]

Dairy industry in Germany and the European Union 2008-2009. [S c h m i d t, 2009]

Индекс (хил. тона)	Германия			Европейски съюз		
	2008	2009	+/- %	2008	2009	+/- %
Количество млечни крави (хил. глави)	4 229	4 169	-1,4	24248	23700	-2,3
Добив на мляко	27 809	28 613	+2,9	135 554	134 798	-0,6
Консумация на мляко	5 132	5 288	+3,0	33 696	33 800	+0,3
Масло	465	453	-2,6	2 090	2 050	-1,9
Сирене	2 205	2 270	+2,9	9 290	9 280	-0,1
Кондензирано мляко	416	421	+1,2	1 135	1 115	-1,8
Обезмаслено мляко	227	286	+26,0	1 040	1 100	+5,8
Пълномаслено мляко на прах	168	150	-10,7	878	768	-12,5

успя да елиминира дефицита от 2004-2006 г., когато потреблението на млечни продукти надвишаваше производството. През 2001-2008 г. производството на мляко се е увеличило на 944 млн. тона (13,8%), потреблението на 909 млн.т. (13,37%) [B m e l v - s t a t i s t i k]. Увеличава се консумацията на мляко на глава от населението. Но въпреки това, поради по-слабо развитите региони - Азия, Африка и Латинска Америка, този показател (0,28 кг на човек на ден) в световен мащаб остава нисък [B m e l v - s t a t i s t i k].

Таблица 2 предоставя данни за броя на млечните кооперации в Германия. Център на производството на млечни продукти в продължение на много години е федерална провинция Бавария (регионалният съюз се намира в Мюнхен). Трябва да се отбележи, обаче, че през последното десетилетие значително се е увеличил дялът на регионалните съюзи във федералните провинции Северен Рейн - Вестфалия (Мюнстер) и Долна Саксония (ХанOVER).

През 2000-2010 г. се наблюдава значително намаляване на броя на собствениците на крави (39%) както при големите предприятия, така и при по-малките частни млечни стопанства [M i l c h i n d u s t r i e - v e r b a n d]. Въпреки че се отчита 12% намаление в общия брой на млечни крави, процентът на кравите на един собственик се е увеличил значително (44%) [M i l c h i n d u s t r i e - v e r b a n d]. Това показва консолидация (окупняване) на предприятията за производство на мляко и намаляване на индивидуалните ферми и частните стопанства.

Чрез намаляването на броя на собствениците

на млечни стопанства и на едрия рогат добитък се увеличава производството на мляко и млечни продукти. Това се дължи на повишаването на ефективността в производството на мляко, която в периода 1998-2008 г. се е увеличила с 19% [B m e l v - s t a t i s t i k]. Трябва да се отбележи също, че увеличаването на консумацията на мляко (13%), производството на млечно-кисели продукти (16%) и сирене (25%) води до намаляване на производството на кондензирано мляко (-25%), масло (5%) и сухо мляко (-31%) [B m e l v - s t a t i s t i k]. Най-високи темпове на растеж през последните години има при производството на млечнокисели продукти (млечни напитки, кефир, кисело мляко, млечни шейкове и др.)

Особености в развитието на кооперациите от млечния сектор в Германия в условията на глобална икономика

В условията на глобализация се наблюдава постоянно разширяване на пазарите. Към основните страни, които консумират млечни продукти от ЕС, се отнасят САЩ, Русия, Алжир, Саудитска Арабия, Япония и Швейцария. В периода 2004-2008 г. практически два пъти се е увеличил износът на млечни продукти от ЕС за Русия, Индонезия и Китай [W o h l f a r t h , 2009]. В другите страни не се наблюдава значителен ръст на доставките. Увеличението в повечето случаи в стойностно изражение е свързано на първо място с процеса на инфлация, т.е. увеличение в цените, а в по-малка степен - в нарастване на количествата.

Що се отнася за Германия, нейният основен пазар за млечни продукти си остава Европейският

Таблица 2

Table 2

Брой и оборот на млечните кооперации по регионални съюзи към 01.01.2009 г. [Bmelv-statistik]

Number and turnover of dairy cooperatives in regional alliances to 01.01.2009. [Bmelv-statistik]

Регионален съюз	Предприятия за преработка на мляко	Кооперации за доставка на млечни продукти	Други	Всичко	Оборот (млн. евро) за 2008 г.
Хановер	20	26	10	56	3 664 000
Олденбург	2	4	3	9	461
Мюнстер	3	4		7	3 298 000
Карлсруе	1	2	4	7	200
Щутгарт	6	22		28	851
Мюнхен	28	147		175	2 286 000
Дрезден	2	6		8	-
Общо	62	211	17	290	10 760 000

съюз. Към основните потребители се отнасят: Белгия, Люксембург, Франция и Италия. В страните от третия свят износът е не повече от 10-15% [W o h l f a r t h , 2009]. От 2005 г. най-малко една пета от оборота на млечната промишленост в Германия е за износ [B r u i n s m a , 2003]. В същото време на европейския млечен пазар съществува наистина силна конкуренция. На първо място, кооперациите в Германия я изпитват от северозападните страни (Франция, Белгия и Холандия) и източноевропейския съсед Полша [B m e l v - s t a t i s t i k]. Също така, силни позиции в млечната индустрия имат Австрия и Швейцария.

Основният млечен експортен продукт в Германия към дадения момент е сиренето, чиито обем на износ през 2009 г. съставлява 888 000 тона. (стойността на износа – 2,7 млрд. евро) [B m e l v - s t a t i s t i k]. Германия е водещ световен лидер в производството на сирене с пазарен дял от 18,4%, като също така притежава значителен дял от световния пазар на масло (6,1%) и сухо мляко (6,4%) [B m e l v - s t a t i s t i k]. Тя остава най-големият европейски износител на прясно и кисело мляко, кондензирано мляко и сухо обезмаслено мляко [W o h l f a r t h , 2009].

Най-големият потребител на немско сирене е Русия. В допълнение на това - големи купувачи на сирене са и Япония, САЩ, Балканските държави и Южна Корея. Русия, Египет и Саудитска Арабия са най-големите пазари за Западна Германия на масло. Основните пазарни канали за сухо мляко са Югоизточна Азия, Северна Африка и Близкият

Изток [B m e l v - s t a t i s t i k].

Трябва да се отбележи, че при значителния дял на Германия на световния млечен пазар, степента на интернационализация на млечната индустрия на Западна Германия е ниска. Както отбелязва Й. Клаус, много от проблемите се дължат в дейностите на кооперациите по отношение на търговската им политика. Износът се базира на т.н. „непък износ”, т.е. чрез посредничеството на търговските камари [K l a u s , 2010]. Съществуват редица фактори, които възпрепятстват процеса на интернационализация в млечните стопанства в Западна Германия. Трябва специално да се подчертае, че причините за ниския дял на Западногерманските кооперативи в износа са: незначителните преки инвестиции за реклама и промоциране на продуктите им на чуждестранните пазари; малкото средства, които те заделят за експортния си бизнес. Например мястото на производство на най-големия млечен кооператив в Германия - Nordmilch AG, се съсредоточава изключително на територията на Западна Германия. И други големи германски млечни кооперации като Humana Milchunion (мястото на производство е в четири страни), Hochwald и die Milch-Union- Hocheifel в сравнение с чуждестранните конкуренти като Danone (Франция, 62) или Arla (Дания, 32), са малко интернационализирани [K l a u s , 2010].

Основният обект на преките инвестиции на немските млечни кооперации, по правило, е Европа и в по-малка степен новите членове на Европейския съюз. Това, от своя страна, обуславя концентрацията на производството и търговията

Таблица 3
Table 3

Най-големите световни млечни компании (според оборота през 2008 г.) [Wohlfarth, 2009]
The world's largest dairy companies (in turnover in 2008) [Wohlfarth, 2009]

Място	Компания	Страна произход	Оборот
1	Nestle S.A.	Швейцария	18,5 млрд. евро
2	Groupe Danone	Франция	10,7 млрд. евро
3	Groupe Lactalis	Франция	9,3 млрд. евро
4	Campina/Friesland	Холандия	9,3 млрд. евро
5	Fonterra	Нова Зеландия	8,2 млрд. евро
6	Dean Foods Company	САЩ	8,1 млрд. евро
7	Dairy Farmers of America Inc.	САЩ	6,9 млрд. евро
8	Arla Foods Amba	Дания/Швеция	6,9 млрд. евро
9	Kraft Foods Inc.	САЩ	5,1 млрд. евро
10	Nord-Contor Milch	Германия	4,7 млрд. евро

в пренаситения европейски пазар и потенциалът за растеж на световния пазар е крайно проблематичен, особено за навлизане в пазарите на Южна Азия и Китай [D o n o s o , 2003].

Съществуват много причини за ниския размер на преките кооперативни инвестиции за разработване на външни пазари. От една страна, това е исторически установена практика за работа на кооперациите чрез Търговските камари, с цел да се оптимизират разходите. От друга страна, процесът на интернационализация на производството изисква значителни разходи за производство, сериозни икономически рискове за краткосрочни и оперативни решения и последващо придържане към предприетите стратегически цели. В това отношение кооперациите имат някои недостатъци в сравнение с други организационно-правни форми [E b n e t h , 2006]. Към тези недостатъци може да се отнесат: проблемите на финансирането и привличането на инвестиции; въпросът с контрола в кооперацията; проблемът за управлението и оперативния мениджмънт. Въпреки това О. Ebnes дава положителен пример за съседните на Германия страни (Франция, Холандия, Дания), имащи силни млечни кооперации, които са преодолели организационно-правните недостатъци чрез „иновативни кооперативни модели“ (например формиране на отдел за управление на всички холдингови структури), с което са постигнали експанзия на международните пазари [M a a c k , 2005].

В хода на анализа на историческото развитие на кооперациите в Германия се наблюдава тенденция за значително намаляване на броя на кооперациите и техните консолидации. Въпреки това,

ако проследим ситуацията в съседните страни (Франция, Холандия, Дания, Швейцария), както и в САЩ, то ние ще се убедим, че процесът на консолидация в млечния отрасъл на Германия, в сравнение с чуждите страни, не е достатъчно напреднал. Все още преобладават дребните, организирани по места кооперативи, които преработват и пласират млякото на своите членове. Този факт се разглежда в детайли от известните експерти в областта на млечното производство К. Маак, Д. Крефт и Е. Воос [J a n s h e n , 2009]. Двете най-големи млечни компании в Германия, кооперативно организирани Nordmilch и Humana-Milchunion и обединените Joint Venture Nord-Control, контролират 23% от германския пазар на млечни продукти [M u n i c h s t r a t e g y g r o u p , 2009]. Все пак те заемат само 10-то място в света на най-големите млечни компании по обем на стокооборота (табл. 3).

Чуждестранните конкуренти на германската млечна индустрия изграждат позицията си на пълни монополисти в собствените си страни. По този начин делът на националния пазар на петте най-големи млечни компании в скандинавските страни е 98%, в Холандия - 90%, във Франция и Испания - около 50% [K l a u s , 2010]. В Германия този вид монополизация достига нива едва 35% [W e i n d l m a i e r , 2009], което позволява Западна Германия да заеме 50 място в света по консолидация в производството на мляко [L e n d e s , 2010]. Причините за подобно забавяне в процеса на консолидация на млечните стопанства в Германия, в сравнение с основните конкуренти, са: относително голямата територия

на страната; исторически определени силно обособени провинции; дългосрочното съществуване на две държави в Германия (ГДР и ФРГ).

Изводи

След обединението на Германия през 1990 г. за млечните кооперации в Западна Германия се откриват нови големи пазари в Източна Германия. До 2000 г. усилията са насочени към активното развитие на тези пазари. През този период големите млечни компании от Холандия, Дания, Швейцария и няколко други страни, поради ограничения капацитет на националните си пазари на потребление, търсят пазарната ниша за развитие на международните пазари и по този начин достигат до потребителите в Азия, Южна Америка и Африка.

Трябва да се отбележи, че консолидацията на млечния отрасъл в Германия далеч не е достигнала своя предел. Някои експерти, като Х. Вайнделмайер, предполагат, че в близко бъдеще (до 2030 г.) млечният пазар в Германия ще бъде собственост на 15-25 компании и някои малки предприятия, които заемат определени малки ниши [M u r t m a n n , 2005]. Според специалисти от Германското сдружение на Райфайзен DRV броят на кооперативните предприятия в млечната индустрия в Германия може да бъде намален до максимум десет [N ü s s e l , 2010].

Прогнозите на специалистите за близкото бъдеще по отношение развитието на млечната промишленост са представени много благоприятно. По този начин, в резултат на продължителното увеличаване на населението и нарастващото търсене на биогорива, ще бъде удвоено търсенето на земеделски продукти до 2050 г. [S c h m i d t , 2010]. Световното производство на мляко след 2010 г. се очаква да нараства със средно 2,2% до 2019 г., като достигне нива от 170 млн. т. При това значителна част от разрастващия се пазар се пада на страните с икономика в преход и на развиващите се страни.

Важно направление за развитието на млечния сектор в краткосрочен план е намаляването на влиянието на правителството. Ключови точки в това направление са: намаляване на търговските бариери (например митническите тарифи); либерализацията на пазара за присъединяване на новите държави членки към Световната търговска организация. Трябва да се отбележи, че либерализацията, на свой ред, води до интернационализация на пазара в географско

отношение. Увеличава се зависимостта на селскостопанските пазари от другите пазари (енергийни и финансови), а оттам се стига до нестабилност и промени в тренда на световния пазар. Затова кооперациите трябва да адаптират своите структури към пазарните условия и техните особености.

Кооперациите позволяват предприятията да не изгубят своята юридическа и икономическа независимост и успешно да се конкурират с големите производители.

Сливането на предприятия днес е трудоемко мероприятие. За един такъв процес на сливане са необходими значителни транзакционни разходи, разходи за юридически и консултантски услуги, организиране на мероприятия, одити, оценка на активите, разработване на социални планове за персонала и други. Затова тези процеси трябва да се провеждат при щателно изучаване на организационните особености и тенденциите за развитие, отчитане процеса на развитие на регионалния и световния пазар, а също така и оценка на текущата световна финансова конюнктура.

Основните акценти в по-нататъшното развитие на млечните кооперативни стопанства в Германия, в условията на процеса на глобализация, са: 1). по-нататъшно подобряване качеството на продукцията; 2). намаляване количеството на производствените единици; 3). търсене на нови и избор на по-ефективни пазари, на първо място – чуждестранни.

ЛИТЕРАТУРА

- Zurück auf dem Wachstumskurs. Bilanz 2010 – Ausblick 2011 // Raiffeisen Magazin 2/2011. s. 4.
- Klaus, J.** Internationale Netzwerkk Kooperationen als Alternative im Internationalisierungsprozess von Molkereigenossenschaften // Aktuelle theoretische und empirische Beiträge zur Genossenschafts- und Kooperationsforschung, Stuttgart-Hohenheim, 2010. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz (Hg.): BMELV-Statistik.
- Lendes, D.** Die Milchmacht // Lebensmittel Zeitung, 2010, H. 09. s. 34.
- Nüssel, M.** Mehr Markt in der Agrarwirtschaft – Herausforderungen und Konsequenzen für die Raiffeisen-Genossenschaften // Zeitschrift für das gesamte Genossenschaftswesen, Band 56, Vandenhoeck & Ruprecht, 2006. s. 170.
- Schmidt, H.** Milchwirtschaft // DRV-Bericht 2009. – s. 28. Doluschitz, R. Der Europäische Milchmarkt im Umbruch – Neue Herausforderungen für Milcherzeuger

und Molkereigenossenschaften in Baden-Württemberg // Forschungsstelle für Genossenschaftswesen an der Universität Hohenheim, Stuttgart-Hohenheim, Bd. 28, 2009. s. 237.

Nüssel, M. Hauptseminar der Agrarökonomie Sommersemester 2009 „Milchmarkt im Umbruch – Situation und Perspektiven aus Sicht der genossenschaftlichen Milchwirtschaft“. – Deutscher Raiffeisenverband e. V., Hohenheim, 2009.

Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz (Hg.): BMELV-Statistik.

Milchindustrie-Verband e.V (Hg.): Milch & Markt – Presse-Online-Services.

Wohlfarth, M. ZMB Jahrbuch Milch 2009. – Bückler Fachverlag GmbH Co. KG, Bad Breising, 2009. s. 20.

Bruinsma, J. World agriculture: towards 2015/2030. An FAO perspective. – Earthscan, London, 2003. p. 158.

Donoso, I., R. Rudzki, N. Shadbolt, W. Bailey. The internationalization of Agricultural Co-Operatives: Critical Factors in Development. – The University of Melbourne, Agribusiness Perspectives, 61, Melbourne, 2003. p. 6.

Ebneth, O. Internationalisierung und Unternehmenserfolg – Ein Vergleich europäischer Molkereigenossenschaften. In: Bahrs, E.; Ander, S. (Hg.): Unternehmen im Agrarbereich von neuen Herausforderungen. 1. Aufl. – Landwirtschaftsverlag, Münster, 2006. s. 371.

Maack, K., J. Kreft, E. Voss. Zukunft der Milchwirtschaft. Auswirkungen von EU-Agrarreform, Strukturwandel und Internationalisierung. – Hans-Böckler-Stiftung, Düsseldorf, 2005. p. 43.

Janshen, R. Joint Venture Nord-Contor. Veranstaltung vom 8.12.2009. – Agrar Marketing Tage 2009, Berlin. Die deutsche Molkereibranche im Strukturwandel. Ausgangslage und strategische Optionen der Marktteilnehmer. – Munich Strategy Group, München,

2009. s. 17.

Weindlmaier, H. Strukturwandel in der Deutschen Milchindustrie. Entwicklung, Perspektiven, Bestimmungsgründe. Veranstaltung vom 22.09.2009, IDF World Dairy Summit, Berlin, 2009.

Murmann, C. Einsparpotenzial scheint gigantisch // Lebensmittel Zeitung, 2005, H. 50. s. 20.

Nüssel, M. Ein neues Bewusstsein für Risiken. Herausforderungen für Agrarwirtschaft und Genossenschaften // GenoGraph, 6/2010. s. 27.

Schmidt, H. Potenzial am Weltmilchmarkt. Prognose 2010-2019 // Raiffeisen Magazin, 4/2010. s. 4.

Dairy cooperatives in Germany under the influence of Globalization processes

I. TONKOSHKUROV*, A. MITOV**

**Khakas State University. NF Katanova - Abakan, Russia*

***Institute of Agricultural Economics - Sofia*

(Summary)

This article discusses the current state and trends of the development of dairy cooperatives in Germany, with a special emphasis on the evaluation of the influence of globalization on their activity. The authors examine in detail the benefits of further consolidation of cooperatives in the German dairy industry, highlighting the importance of the continuous adaptation of their structures to the specific conditions of the market, which should lead to an increase in the quality of production and an improved efficiency of the products' market realization, particularly in an international context.

Key words: agricultural cooperatives, globalization, dairy cooperatives in Germany

Статията е постъпила в редакцията на 25.VII.2011 г.